ମେଘନାଦବଧ କାବ୍ୟ

ମାଇକେଲ ମଧୁସୂଦନ ଦତ୍ତ

ନବମ ସର୍ଗ

୩୦ ଜାନୁୟାରୀ ୨୦୦୭

ଶେଷ ପରିବର୍ତ୍ତନ: ୨୪ ମେ ୨୦୦୯

http://www.iopb.res.in/~somen/madhu.html

ନବମ ସର୍ଗ

ପ୍ରଭାତିଲ ବିଭାବରୀ; ଜୟ୍ ରାମ ନାଦେ
ନାଦିଲ ବିକଟ ଠାଟ ଲଙ୍କାର ଚୌଦିକେ ।

କନକ-ଆସନ ତ୍ୟଜି, ବିଷାଦେ ଭୂତଳେ
ବସେନ ଯଥାୟ, ହାୟ, ରକ୍ଷୋଦଳପତି
ରାବଣ; ଭୀଷଣ ସ୍ୱନ ସ୍ୱନିଲ ସେ ସ୍ଥଳେ
ସାଗରକଲ୍ଲୋଳସମ ! ବିସ୍ମୟେ ସୁରଥୀ
ଶୁଧିଲା ସାରଣେ ଲକ୍ଷି;-"କହ ତ୍ୱରା କରି,
ହେ ସଚିବଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୁଧ, କି ହେତୁ ନିନାଦେ
ବୈରିବୃନ୍ଦ, ନିଶାଭାଗେ ନିରାନନ୍ଦ ଶୋକେ ?
କହ ଶୀଘ୍ର ! ପ୍ରାଣଦାନ ପାଇଲ କି ପୁନଃ
କପଟ-ସମରୀ ମୂଢ଼ ସୌମିତ୍ରି ? କେ ଜାନେ–
ଅନୁକୂଳ ଦେବକୁଳ ତାଇ ବା କରିଲ !
ଅବିରାମଗତି ସ୍ରୋତେ ବାଁଧିଲ କୌଶଳେ
ଯେ ରାମ; ଭାସିଲ ଶିଳା ଯାର ମାୟାତେଜେ
ଜଳମୁଖେ; ବାଁଚିଲ ଯେ ଦୁଇବାର ମରି
ସମରେ, ଅସାଧ୍ୟ ତାର କି ଆଛେ ଜଗତେ ?
କହ ଶୁନି, ମନ୍ତ୍ରିବର, କି ଘଟିଲ ଏବେ ?"

କର ଯୁଡ଼ି ମନ୍ତ୍ରିବର, ଉତ୍ତରିଲା ଖେଦେ !–
"କେ ବୁଝେ ଦେବେର ମାୟା ଏ ମାୟା ସଂସାରେ,
ରାଜେନ୍ଦ୍ର ? ଗନ୍ଧମାଦନ, ଶୈଳକୁଳପତି,
ଦେବାତ୍ମା, ଆପନି ଆସି ଗତ ନିଶାକାଳେ,
ମହୌଷଧ-ଦାନେ, ପ୍ରଭୁ, ବାଁଚାଇଲା ପୁନଃ
ଲକ୍ଷ୍ମଣେ; ତେଁଇ ସେ ସୈନ୍ୟ ନାଦିଛେ ଉଲ୍ଲାସେ ।
ହିମାନ୍ତେ ଦ୍ୱିଗୁଣତେଜ ଭୁଜଙ୍ଗ ଯେମତି,
ଗରଜେ ସୌମିତ୍ରି ଶୂର–ମତ୍ତ ବୀରମଦେ;
ଗରଜେ ସୁଗ୍ରୀବ ସହ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ଯତ,
ଯଥା କରିଯୂଥ, ନାଥ, ଶୁନି ଯୂଥନାଥେ !"

ବିଷାଦେ ନିଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ି କହିଲା ସୁରଥୀ
ଲଙ୍କେଶ–"ବିଧିର ବିଧି କେ ପାରେ ଖଣ୍ଡାତେ ?
ବିମୁଖି ଅମର ମରେ, ସମ୍ମୁଖ-ସମରେ
ବଧିନୁ ଯେ ରିପୁ ଆମି, ବାଁଚିଲ ସେ ପୁନଃ
ଦୈବବଳେ ? ହେ ସାରଣ, ମମ ଭାଗ୍ୟ ଦୋଷେ,
ଭୁଲିଲା ସ୍ୱଧର୍ମ ଆଜି କୃତାନ୍ତ ଆପନି !
ଗ୍ରାସିଲେ କୁରଙ୍ଗେ ସିଂହ ଛାଡ଼େ କି ହେ କଭୁ
ତାହାୟ ? କି କାଜ କିନ୍ତୁ ଏ ବୃଥା ବିଳାପେ ?

ବୁଝିନୁ ନିଶ୍ଚୟ୍ ଆମି, ଡୁବିଲ ତିମିରେ
କର୍ବୁର-ଗୌରବ-ରବି ! ମରିଲ ସଂଗ୍ରାମେ
ଶୂଳୀଶମ୍ଭୁସମ ଭାଇ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ମମ,
କୁମାର ବାସବଜୟୀ, ଦ୍ୱିତୀୟ୍ ଜଗତେ
ଶକ୍ତିଧର ! ପ୍ରାଣ ଆମି ଧରି କୋନ୍ ସାଧେ ?
ଆର କି ଏ ଦୌଁହେ ଫିରି ପାବ ଭବତଳେ ?–
ଯାଓ ତୁମି, ହେ ସାରଣ, ଯଥାୟ୍ ସୁରଥୀ
ରାଘବ;-କହିଓ ଶୂରେ,- 'ରକ୍ଷଃକୁଳନିଧି
ରାବଣ, ହେ ମହାବାହୁ, ଏଇ ଭିକ୍ଷା ମାଗେ
ତବ କାଛେ, -ତିଷ୍ଠ ତୁମି ସସୈନ୍ୟେ ଏଦେଶେ
ସପ୍ତ ଦିନ, ବୈରିଭାବ ପରିହରି, ରଥି !
ପୁତ୍ରେର ସତ୍କ୍ରିୟା ରାଜା ଇଚ୍ଛେନ ସାଧିତେ
ଯଥାବିଧି । ବୀରଧର୍ମ ପାଳ ରଘୁପତି !–
ବିପକ୍ଷ ସୁବୀରେ ବୀର ସମ୍ମାନେ ସତତ ।
ତବ ବାହୁବଳେ, ବଳି, ବୀରଶୂନ୍ୟ ଏବେ
ବୀର ଯୋନି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଲଙ୍କା ! ଧନ୍ୟ ବୀରକୁଳେ
ତୁମି ! ଶୁଭ କ୍ଷଣେ ଧନୁଃ ଧରିଲା, ନୃମଣି !
ଅନୁକୂଳ ତବ ପ୍ରତି ଶୁଭଦାତା ବିଧି;
ଦୈବବଶେ ରକ୍ଷଃପତି ପତିତ ବିପଦେ;
ପରମନୋରଥ ଆଜି ପୁରାଓ, ସୁରଥି ।'
ଯାଓ ଶୀଘ୍ର, ମନ୍ତ୍ରି ବର, ରାମେର ଶିବିରେ ।"

ବନ୍ଦି ରକ୍ଷଃକୁଳ-ଇନ୍ଦ୍ରେ, ସଙ୍ଗୀଦଳ ସହ,
ଚଳିଲା ସଚିବଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଅମନି ଖୁଲିଲ
ଭୀଷଣ ନିନାଦେ ଦ୍ୱାର ଦ୍ୱାରପାଳ ଯତ ।
ଧୀରେ ଧୀରେ ରକ୍ଷୋମନ୍ତ୍ରୀ ଚଳିଲା ବିଷାଦେ
ଚିର-କୋଳାହଳମୟ୍ ପୟୋନିଧିତୀରେ ।

ଶିବିରେ ବସେନ ପ୍ରଭୁ ରଘୁକୁଳମଣି,
ଆନନ୍ଦସାଗରେ ମଗ୍ନ; ସମ୍ମୁଖେ ସୌମିତ୍ରି
ରଥୀଶ୍ୱର, ଯଥା ତରୁ ହିମାନୀବିହନେ
ନବରସ; ପୂର୍ଣ୍ଣଶଶୀ ସୁହାସ ଆକାଶେ
ପୂର୍ଣ୍ଣିମାୟ୍; କିମ୍ବା ପଦ୍ମ, ନିଶା-ଅବସାନେ,
ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ! ଦକ୍ଷିଣେ ରକ୍ଷଃ ବିଭୀଷଣ-ବଳୀ
ମିତ୍ର, ଆର ନେତୃ ଯତ-ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ସଂଗ୍ରାମେ,-
ଦେବେନ୍ଦ୍ରେ ବେଢ଼ିୟା ଯେନ ଦେବକୁଳ-ରଥୀ !

କହିଲ ସଂକ୍ଷେପେ ବାର୍ତ୍ତା ବାର୍ତ୍ତାବହ ତ୍ୱରା;–
"ରକ୍ଷଃକୁଳମନ୍ତ୍ରୀ, ଦେବ, ବିଖ୍ୟାତ ଜଗତେ,
ସାରଣ, ଶିବିରଦ୍ୱାରେ, ସଙ୍ଗୀଦଳ ସହ;-
କି ଆଜ୍ଞା ତୋମାର, ଦାସେ କହ ନରମଣି ।"

ଆଦେଶିଲା ରଘୁବର, "ଆନ ତ୍ୱରା କରି,
ବାର୍ତ୍ତାବହ, ମନ୍ତ୍ରିବରେ ସାଦରେ ଏ ସ୍ଥଳେ ।
କେ ନା ଜାନେ, ଦୂତକୁଳ ଅବଧ ସମରେ ?"

ପ୍ରବେଶି ଶିବିରେ ତବେ ସରଣ କହିଲା –
(ବନ୍ଦି ରାଜପଦଯୁଗେ) "ରକ୍ଷଃକୁଳନିଧି
ରାବଣ, ହେ ମହାବାହୁ, ଏଇ ଭିକ୍ଷା ମାଗେ
ତବ କାଛେ, -'ତିଷ୍ଠ ତୁମି ସସୈନ୍ୟେ ଏ ଦେଶେ
ସପ୍ତ ଦିନ, ବୈରିଭାବ ପରିହରି, ରଥି !
ପୁତ୍ରେର ସତ୍କ୍ରିୟା ରାଜା ଇଚ୍ଛେନ ସାଧିତେ
ଯଥାବିଧି । ବୀରଧର୍ମ ପାଳ, ରଘୁପତି !-
ବିପକ୍ଷ ସୁବୀରେ ବୀର ସମ୍ମାନେ ସତତ ।
ତବ ବାହୁବଳେ, ବଳି, ବୀରଶୂନ୍ୟ ଏବେ
ବୀରଯୋନି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଲଙ୍କା ! ଧନ୍ୟ ବୀରକୁଳେ
ତୁମି ! ଶୁଭ କ୍ଷଣେ ଧନୁଃ ଧରିଲା, ନୃମଣି;

ଅନୁକୂଳ ତବ ପ୍ରତି ଶୁଭଦାତା ବିଧି;
ଦୈବବଶେ ରକ୍ଷଃପତି ପତିତ ବିପଦେ;–
ପରମନୋରଥ ଆଜି ପୂରାଓ, ସୁରଥି ।”

ଉତ୍ତରିଲା ରଘୁନାଥ,–“ପରମାରି ମମ,
ହେ ସାରଣ, ପ୍ରଭୁ ତବ; ତବୁ ତାଁର ଦୁଃଖେ
ପରମ ଦୁଃଖିତ ଆମି, କହିନୁ ତୋମାରେ !
ରାହୁଗ୍ରାସେ ହେରି ସୂର୍ଯେ କାର ନା ବିଦରେ
ହୃଦୟ ? ଯେ ତରୁରାଜ ଜ୍ୱଳେ ତାଁର ତେଜେ
ଅରଣ୍ୟେ, ମଳିନମୁଖ ସେଓ ହେ ସେ କାଳେ !
ବିପଦେ ଅପର ପର ସମ ମମ କଛେ,
ମନ୍ତ୍ରିବର ! ଯାଓ ଫିରି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଲଙ୍କାଧାମେ
ତୁମି, ନା ଧରିବ ଅସ୍ତ୍ର ସପ୍ତ ଦିନ ଆମି
ସସୈନ୍ୟେ । କହିଓ, ବୁଧ, ରକ୍ଷଃକୁଳନାଥେ,
ଧର୍ମକର୍ମେ ରତ ଜନେ କଭୁ ନା ପ୍ରହାରେ
ଧାର୍ମିକ !” ଏତେକ କହି ନୀରବିଲା ବଳୀ ।

ନତଭାବେ ରକ୍ଷୋମନ୍ତ୍ରୀ କହିଲା ଉତ୍ତରି;-
“ନରକୁଳୋତ୍ତମ ତୁମି ରଘୁକୁଳମଣି;
ବିଦ୍ୟା, ବୁଦ୍ଧି, ବାହୁବଳେ ଅତୁଳ ଜଗତେ !
ଉଚିତ ଏ କର୍ମ ତବ, ଶୁନ, ମହାମତି !
ଅନୁଚିତ କର୍ମ କଭୁ କରେ କି ସୁଜନେ ?
ଯଥା ରକ୍ଷୋଦଳପତି ନୈକଷେୟ ବଳୀ;
ନରଦଳପତି ତୁମି, ରାଘବ ! କୁକ୍ଷଣେ–
କ୍ଷମ ଏ ଆକ୍ଷେପ, ରଥି, ମିନତି ଓ ପଦେ !-
କୁକ୍ଷଣେ ଭେଟିଲେ ଦୌଁହା ଦୌଁହେ ରିପୁଭାବେ !
ବିଧିର ନିର୍ବନ୍ଧ କିନ୍ତୁ କେ ପାରେ ଖଣ୍ଡାତେ ?
ଯେ ବିଧି, ହେ ମହାବାହୁ, ସୃଜିଲା ପବନେ
ସିନ୍ଧୁ-ଅରି; ମୃଗ-ଇନ୍ଦ୍ରେ ଗଜ-ଇନ୍ଦ୍ର ରିପୁ;
ଖଗେନ୍ଦ୍ରେ ନାଗେନ୍ଦ୍ରବୈରୀ; ତାଁର ମାୟାଛଳେ
ରାଘବ ରାବଣ-ଅରି–ଦୋଷିବ କାହାରେ ?”

ପ୍ରସାଦ ପାଇୟା ଦୂତ ଚଳିଲା ସତ୍ୱରେ
ଯଥାୟ ରାକ୍ଷସନାଥ ବସେନ ନୀରବେ,
ତିତିୟା ବସନ, ମରି ନୟନ-ଆସାରେ,
ଶୋକାର୍ତ୍ତ ! ହେଥାୟ ଆଜ୍ଞା ଦିଲା ନରପତି
ନେତାବୃନ୍ଦେ; ରଣସଜ୍ଜା ତ୍ୟଜି କୁତୁହଳେ,
ବିରାମ ଲଭିଲା ସବେ ଯେ ଯାର ଶିବିରେ ।

ଯଥାୟ ଅଶୋକବନେ ବସେନ ବୈଦେହୀ,–
ଅତଳ ଜଳଧିତଳେ, ହାୟ ରେ, ଯେମତି
ବିରହେ କମଳା ସତୀ, ଆଇଲା ସରମା-
ରକ୍ଷଃକୁଳରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀ ରକ୍ଷୋବଧୂବେଶେ ।
ବନ୍ଦି ଚରଣାରବିନ୍ଦ ବସିଲା ଲଳନା
ପଦତଳେ । ମଧୁସ୍ୱରେ ଶୁଧିଲା ମୈଥିଳୀ,–
“କହ ମୋରେ, ବିଧୁମୁଖି, କେନ ହାହାକାରେ
ଏ ଦୁଦିନ ପୁରବାସୀ ? ଶୁନିନୁ ସଭୟେ
ରଣନାଦ ସାରାଦିନ କାଲି ରଣଭୂମେ;
କାଁପିଳ ସଘନେ ବନ, ଭୂକମ୍ପନେ ଯେନ,
ଦୂର ବୀରପଦଭରେ; ଦେଖିନୁ ଆକାଶେ
ଅଗ୍ନିଶିଖାସମ ଶର; ଦିବା-ଅବସାନେ,
ଜୟ-ନାଦେ ରକ୍ଷଃସୈନ୍ୟ ପଶିଳ ନଗରେ,
ବାଜିଳ ରାକ୍ଷସବାଦ୍ୟ ଗମ୍ଭୀର ନିକ୍କଣେ !
କେ ଜିନିଳ ? କେ ହାରିଳ ? କହ ତ୍ୱରା କରି,
ସରମେ ! ଆକୁଳ ମନଃ, ହାୟ ଲୋ, ନା ମାନେ
ପ୍ରବୋଧ ! ନା ଜାନି ହେଥା ଜିଜ୍ଞାସି କାହାରେ ?
ନା ପାଇ ଉତ୍ତର ଯଦି ଶୁଧି ଚେଡ଼ିଦଳେ ।
ବିକଟା ତ୍ରିଜଟା, ସଖି, ଲୋହିତଲୋଚନା,

କରେ ଖରସାନ ଅସି, ଚାମୁଣ୍ଡାରୂପିନୀ,
ଆଇଲ କାଟିତେ ମୋରେ ଗତ ନିଶାକାଳେ,
କ୍ରୋଧେ ଅନ୍ଧା ! ଆର ଚେଡ଼ୀ ରୋଧିଲ ତାହାରେ;
ବାଁଚିଲ ଏ ପୋଡ଼ା ପ୍ରାଣ ତେଁଇ, ସୁକେଶିନି !
ଏଖନଓ କାଁପେ ହିୟା ସ୍ମରିଲେ ଦୁଷ୍ଟାରେ !"

କହିଲା ସରମା ସତୀ ସୁମଧୁର ଭାଷେ,–
"ତବ ଭାଗ୍ୟେ, ଭାଗ୍ୟବତି, ହତଜୀବ ରଣେ
ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ! ତେଁଇ ଲଙ୍କା ବିଳାପେ ଏରୂପେ
ଦିବାନିଶି । ଏତ ଦିନେ ଗତବଳ, ଦେବି,
କର୍ବୁର-ଈଶ୍ୱରୀ ବଳୀ ! କାଁଦେ ମନ୍ଦୋଦରୀ;
ରକ୍ଷଃକୁଳନାରୀକୁଳ ଆକୁଳ ବିଷାଦେ;
ନିରାନନ୍ଦ ରକ୍ଷୋରଥୀ । ତବ ପୁଣ୍ୟବଳେ,
ପଦ୍ମାକ୍ଷି, ଦେବର ତବ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୁରଥୀ
ଦେବେର ଅସାଧ୍ୟ କର୍ମ ସାଧିଲା ସଂଗ୍ରାମେ,–
ବଧିଲା ବାସବଜିତେ – ଅଜେୟ ଜଗତେ !"

ଉତ୍ତରିଲା ପ୍ରିୟମ୍ବଦା,–"ସୁବଚନୀ ତୁମି
ମମ ପକ୍ଷେ, ରକ୍ଷୋବଧୂ ସଦା ଲୋ ଏ ପୁରେ !
ଧନ୍ୟ ବୀର-ଇନ୍ଦ୍ର-କୁଳେ ସୌମିତ୍ରିକେଶରୀ ।
ଶୁଭ କ୍ଷଣେ ହେନ ପୁତ୍ରେ ସୁମିତ୍ରା ଶାଶୁଡ଼ୀ
ଧରିଲା ସୁଗର୍ଭେ, ସଇ ! ଏତ ଦିନେ ବୁଝି
କାରାଗାରଦ୍ୱାର ମମ ଖୁଲିଲା ବିଧାତା
କୃପାୟ ! ଏକାକୀ ଏବେ ରାବଣ ଦୁର୍ମତି
ମହାରଥୀ ଲଙ୍କାଧାମେ । ଦେଖିବ କି ଘଟେ,–
ଦେଖିବ ଆର କି ଦୁଃଖ ଆଛେ ଏ କପାଳେ ?
କିନ୍ତୁ ଶୁନ କାନ ଦିୟା ! କ୍ରମଷ ବାଡ଼ିଛେ
ହାହାକାରଧ୍ୱନି, ସଖି !"– କହିଲା ସରମା
ସୁବଚନୀ,–"କର୍ବୁରେନ୍ଦ୍ର ରାଘବେନ୍ଦ୍ର ସହ
କରି ସନ୍ଧି, ସିନ୍ଧୁତୀରେ ଲଇଛେ ତନୟେ
ପ୍ରେତକ୍ରିୟାହେତୁ, ସତି । ସପ୍ତ ଦିବାନିଶି
ନା ଧରିବେ ଅସ୍ତ୍ର କେହ ଏ ରାକ୍ଷସଦେଶେ
ବୈରିଭାବେ– ଏ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଲା ନୃମଣି
ରାବଣେର ଅନୁରୋଧେ;– ଦୟାସିନ୍ଧୁ, ଦେବି,
ରାଘବେନ୍ଦ୍ର ! ଦୈତ୍ୟବାଳା ପ୍ରମୀଳା ସୁନ୍ଦରୀ–-
ବିଦରେ ହୃଦୟ, ସାଧ୍ୱି, ସ୍ମରିଲେ ସେ କଥା !–
ପ୍ରମୀଳା ସୁନ୍ଦରୀ ତ୍ୟଜି ଦେହ ଦାହସ୍ଥଳେ,
ପତିର ଉଦ୍ଦେଶେ ସତୀ, ପତିପରାୟଣା,
ଯାବେ ସ୍ୱର୍ଗପୁରେ ଆଜି ! ହର-କୋପାନଳେ
ହେ ଦେବି, କନ୍ଦର୍ପ ଯବେ ମରିଲା ପୁଡ଼ିୟା
ମରିଲା କି ରତି ସତୀ ପ୍ରାଣନାଥେ ଲୟେ ?"

କାଁଦିଲା ରାକ୍ଷସ ବଧୂ ତିତି ଅଶ୍ରୁନୀରେ
ଶୋକାକୁଳା । ଭବତଳେ ମୂର୍ତ୍ତିମତୀ ଦୟା
ସୀତାରୂପେ, ପରଦୁଃଖେ କାତର ସତତ,
କହିଲା – ସଜଳ ଆଁଖି, ସମ୍ଭାଷି ସଖୀରେ;–
"କୁକ୍ଷଣେ ଜନମ ମମ, ସରମା ରାକ୍ଷସି !
ସୁଖେର ପ୍ରଦୀପ, ସଖି, ନିବାଇ ଲୋ ସଦା
ପ୍ରବେଶି ଯେ ଗୃହେ, ହାୟ, ଅମଙ୍ଗଳାରୂପୀ
ଆମି । ପୋଡ଼ା ଭାଗ୍ୟେ ଏଇ ଲିଖିଲା ବିଧାତା !
ନରୋତ୍ତମ ପତି ମମ, ଦେଖ, ବନବାସୀ !
ବନବାସୀ, ସୁଲକ୍ଷଣେ, ଦେବର ସୁମତି
ଲକ୍ଷଣ ! ତ୍ୟଜିଲା ପ୍ରାଣ ପୁତ୍ରଶୋକେ, ସଖି,
ଶ୍ୱଶୁର ! ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରୀ ଆଁଧାର ଲୋ ଏବେ,
ଶୂନ୍ୟ ରାଜସିଂହାସନ ! ମରିଲା ଜଟାୟୁ,
ବିକଟ ବିପକ୍ଷପକ୍ଷେ ଭୀମଭୁଜବଳେ,
ରକ୍ଷିତେ ଦାସୀର ମାନ ! ହ୍ୟାଦେ ଦେଖ ହେଥା–

ମରିଲ ବାସବଜିତ୍ ଅଭାଗୀର ଦୋଷେ,
ଆର ରକ୍ଷୋରଥୀ ଯତ । କେ ପାରେ ଗଣିତେ ?
ମରିବେ ଦାନବବାଳା ଅତୁଳା ଏ ଭବେ
ସୌଣଁଦର୍ଯେ ! ବସନ୍ତାରମ୍ଭେ, ହାୟ୍ ଲୋ, ଶୁଖାଇ
ହେନ ଫୁଲ !" -"ଦୋଷ ତବ"-ଶୁଧିଲା ସରମା,
ମୁଛିୟା ନୟନଜଳ– "କହ କି, ରୂପସି ?
କେ ଛିଁଡ଼ି ଆନିଲ ହେଥା ଏ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବ୍ରତତୀ,
ବଞ୍ଚିୟା ରସାଳରାଜେ ? କେ ଆନିଲ ତୁଳି
ରାଘବମାନସପଦ୍ମ ଏ ରାକ୍ଷସଦେଶେ ?
ନିଜ କର୍ମଦୋଷେ ମଜେ ଲଙ୍କା-ଅଧିପତି !
ଆର କି କହିବେ ଦାସୀ ?" କାଁଦିଲା ସରମା
ଶୋକେ ! ରକ୍ଷଃକୁଳଶୋକେ ସେ ଅଶୋକ-ବନେ,
କାଁଦିଲା ରାଘବବାଞ୍ଛା – ଦୁଃଖୀ ପର-ଦୁଃଖେ ।

ଖୁଲିଲ ପଶ୍ଚିମ ଦ୍ୱାର ଅଶନି-ନିନାଦେ ।
ବାହିରିଲ ଲକ୍ଷ ରକ୍ଷଃ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଦଣ୍ଡ କରେ,
କୌଷିକ ପତାକା ତାହେ ଉଡ଼ିଛେ ଆକାଶେ ।
ରାଜପଥ-ପାର୍ଶ୍ୱଦ୍ୱୟେ ଚଳେ ସାରି ସାରି ।
ନୀରବେ ପତାକିକୁଳ । ସର୍ବାଗ୍ରେ ଦୁନ୍ଦୁଭି
କରିପୃଷ୍ଠେ ପୂରେ ଦେଶ ଗମ୍ଭୀର ଆରବେ ।
ପଦବ୍ରଜେ ପଦାତିକ କାତାରେ କାତାରେ;
ବାଜୀରାଜୀ ସହ ଗଜ; ରଥୀବୃନ୍ଦ ରଥେ
ମୃଦୁଗତି, ବାଜେ ବାଦ୍ୟ ସକରୁଣ କ୍କଣେ !
ଯତ ଦୂର ଚଳେ ଦୃଷ୍ଟି, ଚଳେ ସିନ୍ଧୁମୁଖେ
ନିରାନନ୍ଦେ ରକ୍ଷୋଦଳ ! ଝକ ଝକ ଝକେ
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ-ବର୍ମ ଧାଁଧି ଆଁଖି ! ରବିକରତେଜେ
ଶୋଭେ ହୈମଧ୍ୱଜଦଣ୍ଡ; ଶିରୋମଣି ଶିରେ;
ଅସିକୋଷ ସାରସନେ; ଦୀର୍ଘ ଶୂଳ ହାତେ;
ବିଗଳିତ ଅଶ୍ରୁଧାରା, ହାୟ୍ ରେ, ନୟନେ !

ବାହିରିଲ ବୀରାଙ୍ଗନା (ପ୍ରମୀଳାର ଦାସୀ)
ପରାକ୍ରମେ ଭୀମା-ସମା, ରୂପେ ବିଦ୍ୟାଧରୀ,
ରଣବେଶେ;– କୃଷ୍ଣ-ହୟେ ନୃମୁଣ୍ଡମାଳିନୀ,–
ମଳିନ ବଦନ, ମରି, ଶଶିକଳାଭାବେ
ନିଶା ଯଥା ! ଅବିରଳ ଝରେ ଅଶ୍ରୁଧାରା,
ତିତି ବସ୍ତ୍ର, ତିତି ଅଶ୍ୱ, ତିତି ବସୁଧାରେ !
ଉଚ୍ଛ୍ୱାସିଛେ କୋନ ବାମା; କେହ ବା କାଁଦିଛେ
ନୀରବେ; ଚାହିଛେ କେହ ରଘୁସୈନ୍ୟପାନେ
ଅଗ୍ନିମୟ୍ ଆଁଖି ରୋଷେ, ବାଘିନୀ ଯେମନି
(ଜାଲାବୃତ) ବ୍ୟାଧବର୍ଗେ ହେରିୟା ଅଦୂରେ !
ହାୟ୍ ରେ, କୋଥା ସେ ହାସି– ସୌଦାମିନୀ-ଛଟା !
କୋଥା ସେ କଟାକ୍ଷଶର, କାମେର ସମରେ
ସର୍ବଭେଦୀ ? ଚେଡ଼ୀବୃନ୍ଦ ମାଝାରେ ବଡ଼ବା,
ଶୂନ୍ୟପୃଷ୍ଠ, ଶୋଭାଶୂନ୍ୟ, କୁସୁମ ବିହନେ
ବୃନ୍ତ ଯଥା ! ଢୁଲାଇଛେ ଚାମର ଚୌଦିକେ
କିଙ୍କରୀ; ଚଳିଛେ ସଙ୍ଗେ ବାମାବ୍ରଜ କାଁଦି
ପଦବ୍ରଜେ; କୋଳାହଳ ଉଠିଛେ ଗଗନେ !
ପ୍ରମୀଳାର ବୀରବେଶ ଶୋଭେ ଝଳଝଳେ
ବଡ଼ବାର ପୃଷ୍ଠେ,– ଅସି, ଚର୍ମ, ତୂଣ, ଧନୁଃ,
କିରୀଟ, ମଣ୍ଡିତ, ମରି, ଅମୂଲ୍ୟ ରତନେ !
ସାରସନ ମଣିମୟ୍; କବଚ ଖଚିତ
ସୁବର୍ଣ୍ଣେ,– ମଳିନ ଦୋଁହେ । ସାରସନ ସ୍ମରି,
ହାୟ୍ ରେ, ସେ ସରୁ କଟି ! କବଚ ଭାବିୟା
ସେ ସୁ-ଉଚ୍ଚ କୁଚଯୁଗେ – ଗିରିଶୃଙ୍ଗସମ !

ଛଡ଼ାଇଛେ ଖଇ, କଡ଼ୀ, ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା ଆଦି
ଅର୍ଥ, ଦାସୀ; ସକରୁଣେ ଗାଇଛେ ଗାୟକୀ;
ପେଶଳ-ଉରସ ହାନି କାଁଦିଛେ ରାକ୍ଷସୀ !

ବାହିରିଲା ମୃଦୁଗତି ରଥବୃନ୍ଦ ମାଝେ
ରଥବର, ଘନବର୍ଣ୍ଣ, ବିଜଳୀର ଛଟା
ଚକ୍ରେ; ଇନ୍ଦ୍ରଚାପରୂପୀ ଧ୍ୱଜ ଚୂଡ଼ଦେଶେ;–
କିନ୍ତୁ କାନ୍ତିଶୂନ୍ୟ ଆଜି, ଶୂନ୍ୟକାନ୍ତି ଯଥା
ପ୍ରତିମାପଞ୍ଜର, ମରି, ପ୍ରତିମା ବିହନେ
ବିସର୍ଜନ-ଅନ୍ତେ !– କାଁଦେ ଘୋର କୋଳାହଳେ
ରକ୍ଷୋରଥୀ, କ୍ଷଣ ବକ୍ଷଃ ହାନି ମହା କ୍ଷେପେ
ହତଜ୍ଞାନ ! ରଥମଧ୍ୟେ ଶୋଭେ ଭୀମ ଧନୁଃ,
ତୂଣୀର, ଫଳକ, ଖଡ୍‌ଗ ଶଙ୍ଖ, ଚକ୍ର, ଗଦା-
ଆଦି ଅସ୍ତ୍ର; ସୁକବଚ; ସୌରକର-ରାଶି-
ସଦୃଶ କିରୀଟ; ଆର ବୀରଭୂଷା ଯତ ।
ସକରୁଣ ଗୀତେ ଗୀତି ଗାଇଛେ କାଁଦିୟା
ରକ୍ଷୋଦୁଃଖ ! ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା ଛଡ଼ାଇଛେ କେହ,
ଛଡ଼ାୟ କୁସୁମ ଯଥା ଲଡ଼ି ଘୋର ଝଡ଼େ
ତରୁ ! ସୁବାସିତ ଜଳ ଢାଳେ ଜଳବହ,
ଦମି ଉଚ୍ଚଗାମୀ ରେଣୁ, ବିରତ ସହିତେ
ପଦଭର । ଚଳେ ରଥ ସିନ୍ଧୁତୀରମୁଖେ ।

ସୁବର୍ଣ୍ଣ-ଶିବିକାସନେ, ଆବୃତ କୁସୁମେ,
ବସେନ ଶବେର ପାଶେ ପ୍ରମୀଳା ସୁନ୍ଦରୀ,–
ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ରତି ମୃତ କାମ ସହ ସହଗାମୀ !
ଲଲାଟେ ସିନ୍ଦୂର-ବିନ୍ଦୁ, ଗଳେ ଫୁଲମାଳା,
କଙ୍କଣ ମୃଣାଳଭୁଜେ; ବିବିଧ ଭୂଷଣେ
ଭୂଷିତା ରାକ୍ଷସବଧୂ । ଢୁଲାଇଛେ କାଁଦି
ଚାମରିଣୀ ସୁଚାମର, କାଁଦି ଛଡ଼ାଇଛେ
ଫୁଲରାଶି ବାମାବୃନ୍ଦ । ଆକୁଳ ବିଷାଦେ,
ରକ୍ଷଃକୁଳ-ନାରୀକୁଳ କାଁଦେ ହାହାରବେ ।
ହାୟ ରେ, କୋଥା ସେ ଜ୍ୟୋତିଃ ଭାତିତ ଯେ ସଦା
ମୁଖଚନ୍ଦ୍ରେ ? କୋଥା, ମରି, ସେ ସୁଚାରୁ ହାସି,
ମଧୁର ଅଧରେ ନିତ୍ୟ ଶୋଭିତ ଯେ, ଯଥା
ଦିନକର-କରରାଶି ତୋର ବିମ୍ବାଧରେ,
ପଙ୍କଜିନି ? ମୌନବ୍ରତେ ବ୍ରତୀ ବିଧୁମୁଖୀ–
ପତିର ଉଦ୍ଦେଶେ ପ୍ରାଣ ଓ ବରାଙ୍ଗ ଛାଡ଼ି
ଗେଛେ ଯେନ ଯଥା ପତି ବିରାଜେନ ଏବେ !
ଶୁଖାଇଲେ ତରୁରାଜ; ଶୁଖାୟ ରେ ଲତା,
ସୟମ୍ବରା ବଧୂ ଧନୀ । କାତାରେ, କାତାରେ,
ଚଳେ ରକ୍ଷୋରଥୀ ସାଥେ, କୋଷଶୂନ୍ୟ ଅସି
କରେ, ରବିକର ତାହେ ଝଳେ ଝଳଝଳେ,
କାଞ୍ଚନ-କଞ୍ଚୁକ-ବିଭା ନୟନ ଝଳସେ ।
ଉଚ୍ଚେ ଉଚ୍ଚାରୟେ ବେଦ ବେଦଜ୍ଞ ଚୌଦିକେ;
ବହେ ହବିର୍ବହ ହୋତ୍ରୀ ମହାମନ୍ତ୍ର ଜପି;
ବିବିଧ ଭୂଷଣ, ବସ୍ତ୍ର, ଚନ୍ଦନ, କସ୍ତୁରୀ,
କେଶର, କୁଙ୍କୁମ, ପୁଷ୍ପ ବହେ ରକ୍ଷୋବଧୂ
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପାତ୍ରେ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକୁମ୍ଭେ ପୂତ ଅମ୍ଭୋରାଶି
ଗାଙ୍ଗେୟ । ସୁବର୍ଣ୍ଣଦୀପ ଦୀପେ ଚାରି ଦିକେ ।
ବାଜେ ଢାକ, ବାଜେ ଢୋଲ, କାଡ଼ା କଡ଼କଡ଼େ;
ବାଜେ କରତାଳ, ବାଜେ ମୃଦଙ୍ଗ, ଡୁମ୍ବକୀ;
ବାଜିଛେ ଝାଁଝରୀ, ଶଙ୍ଖ; ଦେୟ ହୁଲାହୁଳି
ସଧବା ରାକ୍ଷସନାରୀ ଆର୍ଦ୍ର ଅଶ୍ରୁନୀରେ–
ହାୟ ରେ, ମଙ୍ଗଳଧ୍ୱନି ଅମଙ୍ଗଳ ଦିନେ !

ବାହିରିଲା ପଦବ୍ରଜେ ରକ୍ଷଃକୁଳରାଜା
ରାବଣ;– ବିଶଦ ବସ୍ତ୍ର, ବିଶଦ ଉତ୍ତରି,
ଧୁତୁରାର ମାଳା ଯେନ ଧୂର୍ଜଟିର ଗଳେ;–
ଚାରି ଦିକେ ମନ୍ତ୍ରିଦଳ ଦୂରେ ନତଭାବେ ।
ନୀରବ କର୍ବୁରପତି, ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଁଖି,
ନୀରବ ସଚିବବୃନ୍ଦ, ଅଧିକାରୀ ଯତ
ରକ୍ଷଃଶ୍ରେଷ୍ଠ । ବାହିରିଲ କାଁଦିୟା ପଶ୍ଚାତେ
ରକ୍ଷୋପୁରବାସୀ ରକ୍ଷଃ–ଆବାଳ, ବନିତା,
ବୃଦ୍ଧ; ଶୂନ୍ୟ କରି ପୁରୀ, ଆଁଧାରେ ରେ ଏବେ
ଗୋକୁଳଭବନ ଯଥା ଶ୍ୟାମେର ବିହନେ !
ଧୀରେ ଧୀରେ ସିନ୍ଧୁମୁଖେ, ତିତି ଅଶ୍ରୁନୀରେ,
ଚଳେ ସବେ, ପୂରି ଦେଶ ବିଷାଦ-ନିନାଦେ !

କହିଲା ଅଙ୍ଗଦେ ପ୍ରଭୁ ସୁମଧୁର ସ୍ୱରେ-
"ଦଶ ଶତ ରଥୀ ସଙ୍ଗେ ଯାଓ, ମହାବଳି
ଯୁବରାଜ, ରକ୍ଷଃ ସହ ମିତ୍ରଭାବେ ତୁମି,
ସିନ୍ଧୁତୀରେ ! ସାବଧାନେ ଯାଓ, ହେ ସୁରଥି !
ଆକୁଳ ପରାଣ ମମ ରକ୍ଷଃକୁଳଶୋକେ !
ଏ ବିପଦେ ପରାପର ନାହି ଭାବି ମନେ,
କୁମାର ! ଲକ୍ଷ୍ମଣ-ଶୂରେ ହେରି ପାଛେ ରୋଷେ,
ପୂର୍ବକଥା ସ୍ମରି ମନେ କର୍ବୁରାଧିପତି,
ଯାଓ ତୁମି, ଯୁବରାଜ ! ରାଜଚୂଡ଼ାମଣି,
ପିତା ତବ ବିମୁଖିଲା ସମରେ ରାକ୍ଷସେ,
ଶିଷ୍ଟାଚାରେ, ଶିଷ୍ଟାଚାର, ତୋଷ ତୁମି ତାରେ !"

ଦଶ ଶତ ରଥୀ ସାଥେ ଚଳିଲା ସୁରଥୀ
ଅଙ୍ଗଦ ସାଗରମୁଖେ । ଆଇଲା ଆକାଶେ
ଦେବକୁଳ;– ଐରାବତେ ଦେବକୁଳପତି,
ସଙ୍ଗେ ବରାଙ୍ଗନା ଶଚୀ ଅନନ୍ତଯୌବନା,
ଶିଖିଧ୍ୱଜେ ଶିଖିଧ୍ୱଜ ସ୍କନ୍ଦ ତାରକାରି
ସେନାନୀ; ଚିତ୍ରିତ ରଥେ ଚିତ୍ରରଥ ରଥୀ,
ମୃଗେ ବାୟୁକୁଳରାଜ; ଭୀଷଣ ମହିଷେ
କୃତାନ୍ତ; ପୁଷ୍ପକେ ଯକ୍ଷ; ଅଳକାର ପତି;–
ଆଇଲା ରଜନୀକାନ୍ତ ଶାନ୍ତ ସୁଧାନିଧି,
ମଳିନ ତପନତେଜେ; ଆଇଲା ସୁହାସୀ
ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାରଯୁଗ, ଆର ଦେବ ଯତ ।
ଆଇଲା ସୁରସୁନ୍ଦରୀ, ଗନ୍ଧର୍ବ, ଅପ୍ସରା,
କିନ୍ନର, କିନ୍ନରୀ । ରଙ୍ଗେ ବାଜିଲ ଅମ୍ବରେ
ଦିବ୍ୟ ବାଦ୍ୟ । ଦେବ-ଋଷି ଆଇଲା କୌତୁକେ,
ଆର ଆର ପ୍ରାଣୀ ଯତ ତ୍ରିଦିବନିବାସୀ ।

ଉତରି ସାଗରତୀରେ, ରଚିଲା ସତ୍ୱରେ
ଯଥାବିଧି ଚିତା ରକ୍ଷଃ ବହିଲ ବାହକେ
ସୁଗନ୍ଧ ଚନ୍ଦନକାଷ୍ଠ, ଘୃତ ଭାରେ ଭାରେ ।
ମନ୍ଦାକିନୀ-ପୂତଜଳେ ଧୁଇୟା ଯତନେ
ଶବେ, ସୁକୌଷିକ ବସ୍ତ୍ର ପରାଇ, ଥୁଇଲ
ଦାହସ୍ଥାନେ ରକ୍ଷୋଦଳ; ପଡ଼ିଲା ଗମ୍ଭୀରେ
ମନ୍ତ୍ର ରକ୍ଷଃ-ପୁରୋହିତ । ଅବଗାହି ଦେହ
ମହାତୀର୍ଥେ ସାଧ୍ୱୀ ସତୀ ପ୍ରମୀଳା ସୁନ୍ଦରୀ
ଖୁଲି ରତ୍ନ-ଆଭରଣ, ବିତରିଲା ସବେ ।
ପ୍ରଣମିୟା ଗୁରୁଜନେ ମଧୁରଭାଷିଣୀ,
ସମ୍ଭାଷି ମଧୁରଭାଷେ ଦୈତ୍ୟବାଳାଦଳେ,
କହିଲା- "ଲୋ ସହଚରି, ଏତ ଦିନେ ଆଜି
ଫୁରାଇଲ ଜୀବଲୀଳା ଜୀବଲୀଳାସ୍ଥଳେ
ଆମାର । ଫିରିୟା ସବେ ଯାଓ ଦୈତ୍ୟଦେଶେ !
କହିଓ ପିତାର ପଦେ ଏସବ ବାରତା,
ବାସନ୍ତି ! ମାୟେରେ ମୋର"– ହାୟ୍ ରେ, ବହିଲ

ସହସା ନୟନଜଳ ! ନୀରବିଲା ସତୀ,–
କାଁଦିଲ ଦାନବବାଳା ହାହାକାର ରବେ !

ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ସମ୍ବରି ଶୋକ, କହିଲା ସୁନ୍ଦରୀ
“କହିଓ ମାୟେରେ ମୋର, ଏ ଦାସୀର ଭାଳେ
ଲିଖିଲା ବିଧାତା ଯାହା, ତାଇ ଲୋ ଘଟିଲ
ଏତ ଦିନେ ! ଯାଁର ହାତେ ସଁପିଲା ଦାସୀରେ
ପିତା ମାତା, ଚଳିନୁ ଲୋ ଆଜି ତାଁର ସାଥେ,–
ପତି ବିନା ଅବଳାର କି ଗତି ଜଗତେ ?
ଆର କି କହିବ, ସଖି ? ଭୁଲ ନା ଲୋ ତାରେ–
ପ୍ରମୀଳାର ଏଇ ଭିକ୍ଷା ତୋମା ସବା କାଛେ !”

ଚିତାୟ ଆରୋହି ସତୀ (ଫୁଲାସନେ ଯେନ !)
ବସିଲା ଆନନ୍ଦମତି ପତି-ପଦତଳେ;
ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କୁସୁମଦାମ କବରୀ-ପ୍ରଦେଶେ ।
ବାଜିଲ ରାକ୍ଷସବାଦ୍ୟ; ଉଚ୍ଚେ ଉଚ୍ଚାରିଲ
ବେଦ ବେଦୀ; ରକ୍ଷୋନାରୀ ଦିଲ ହୁଲାହୁଲି;
ସେ ରବେର ସହ ମିଶି ଉଠିଲ ଆକାଶେ
ହାହାରବ ! ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି ହଇଲ ଚୌଦିକେ ।
ବିବିଧ ଭୂଷଣ, ବସ୍ତ୍ର, ଚନ୍ଦନ, କସ୍ତୁରୀ
କେଶର, କୁଙ୍କୁମ-ଆଦି ଦିଲ ରକ୍ଷୋବାଳା
ଯଥାବିଧି; ପଶୁକୁଳେ ନାଶି ତୀକ୍ଷଁଣ ଶରେ
ଘୃତାକ୍ତ କରିୟା ରକ୍ଷଃ ଯତନେ ଥୁଇଲ
ଚାରି ଦିକେ; ଯଥା ମହାନବମୀର ଦିନେ,
ଶାକ୍ତ ଭକ୍ତ-ଗୃହେ, ଶକ୍ତି, ତବ ପୀଠତଳେ !

ଅଗ୍ରସରି ରକ୍ଷୋରାଜ କହିଲା କାତରେ;
“ଛିଲ ଆଶା, ମେଘନାଦ, ମୁଦିବ ଅନ୍ତିମେ
ଏ ନୟନଦ୍ୱୟ ଆମି ତୋମାର ସମ୍ମୁଖେ,–
ସଁପି ରାଜ୍ୟଭାର, ପୁତ୍ର, ତୋମାୟ, କରିବ
ମହାଯାତ୍ରା ! କିନ୍ତୁ ବିଧି – ବୁଝିବ କେମନେ
ତାଁର ଲୀଳା ? ଭାଁଡ଼ାଇଲା ସେ ସୁଖ ଆମାରେ ।
ଛିଲ ଆଶା, ରକ୍ଷଃକୁଳ-ରାଜ-ସିଂହାସନେ
ଜୁଡ଼ାଇବ ଆଁଖି, ବତ୍ସ, ଦେଖିୟା ତୋମାରେ,
ବାମେ ରକ୍ଷଃକୁଳଲକ୍ଷ୍ମୀ ରକ୍ଷୋରାଣୀରୂପେ
ପୁତ୍ରବଧୂ ! ବୃଥା ଆଶା ! ପୂର୍ବଜନ୍ମଫଳେ
ହେରି ତୋମା ଦୌଁହେ ଆଜି ଏ କାଳ-ଆସନେ !
କର୍ବୁର-ଗୌରବ-ରବି ଚିର ରାହୁଗ୍ରାସେ ।
ସେବିନୁ ଶିବେରେ ଆମି ବହୁ ଯତ୍ନ କରି,
ଲଭିତେ କି ଏଇ ଫଳ ? କେମନେ ଫିରିବ,–
ହାୟ ରେ, କେ କବେ ମୋରେ, ଫିରିବ କେମନେ
ଶୂନ୍ୟ ଲଙ୍କାଧାମେ ଆର ? କି ସାନ୍ତ୍ୱନାଛଳେ
ସାନ୍ତ୍ୱନିବ ମାୟେ ତବ, କେ କବେ ଆମାରେ ?
‘କୋଥା ପୁତ୍ର, ପୁତ୍ରବଧୂ ଆମାର ?” ଶୁଧିବେ
ଯବେ ରାନୀ ମନ୍ଦୋଦରୀ,– ‘କି ସୁଖେ ଆଇଲେ
ରାଖି ଦୌଁହେ ସିନ୍ଧୁତୀରେ, ରକ୍ଷଃକୁଳପତି ?’ –
କି କୟେ ବୁଝାବ ତାରେ ? ହାୟ ରେ, କି କୟେ ?
ହା ପୁତ୍ର ! ହା ବୀରଶ୍ରେଷ୍ଠ ! ଚିରଜୟୀ ରଣେ
ହା ମାଥ ରାକ୍ଷସଲକ୍ଷ୍ମି ! କି ପାପେ ଲିଖିଲା
ଏ ପୀଡ଼ା ଦାରୁଣ ବିଧି ରାବଣେର ଭାଳେ ?”

ଅଧୀର ହଇଲା ଶୂଳୀ କୈଳାସ-ଆଳୟେ !
ଲଡ଼ିଲ ମସ୍ତକେ ଜଟା, ଭୀଷଣ ଗର୍ଜନେ
ଗର୍ଜିଲ ଭୁଜଙ୍ଗବୃନ୍ଦ, ଧକ ଧକ ଧକେ
ଜ୍ୱଳିଲ ଅନଳ ଭାଳେ; ଭୈରବ କଲ୍ଲୋଲେ

କଲ୍ଲୋଳିଲା ତ୍ରିପଥଗା, ବରିଷାୟ ଯଥା
ବେଗବତୀ ସ୍ରୋତସ୍ୱତୀ ପର୍ବତକନ୍ଦରେ ।
କାଁପିଲ କୈଳାସଗିରି ଥର ଥର ଥରେ ।
କାଁପିଲ ଆତଙ୍କେ ବିଶ୍ୱ; ସଭୟେ ଅଭୟା
କୃତାଞ୍ଜଳିପୁଟେ ସାଧ୍ୱୀ କହିଲା ମହେଶେ;

"କି ହେତୁ ସରୋଷ, ପ୍ରଭୁ, କହ ତା ଦାସୀରେ ?
ମରିଲ ସମରେ ରକ୍ଷଃ ବିଧିର ବିଧାନେ;
ନହେ ଦୋଷୀ ରଘୁରଥୀ ! ତବେ ଯଦି ନାଶ
ଅବିଚାରେ ତାରେ, ନାଥ, କର ଭସ୍ମ ଆଗେ
ଆମାୟ !" ଚରଣଯୁଗ ଧରିଲା ଜନନୀ ।

ସାଦରେ ସତୀରେ ତୁଳି କହିଲା ଧୂର୍ଜଟି;—
"ବିଦରେ ହୃଦୟ ମମ, ନଗରାଜଭାଳେ,
ରକ୍ଷୋଦୁଃଖେ ! ଜାନ ତୁମି କତ ଭାଲବାସି
ନୈକଷେୟ ଶୂରେ ଆମି ! ତବ ଅନୁରୋଧେ,
କ୍ଷମିବ, ହେ କ୍ଷେମଙ୍କରି, ଶ୍ରୀରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣେ ।"

ଆଦେଶିଲା ଅଗ୍ନିଦେବେ ବିଷାଦେ ତ୍ରିଶୂଳୀ;
"ପବିତ୍ରି, ହେ ସର୍ବଶୁଚି, ତୋମାର ପରଶେ,
ଆନ ଶୀଘ୍ର ଏ ସୁଧାମେ ରାକ୍ଷସଦମ୍ପତୀ ।"

ଇରମ୍ମଦରୂପେ ଅଗ୍ନି ଧାଇଲା ଭୂତଳେ !
ସହସା ଜ୍ୱଳିଲ ଚିତା । ସଚକିତେ ସବେ
ଦେଖିଲା ଆଗ୍ନେୟ ରଥ; ସୁବର୍ଣ୍ଣ-ଆସନେ
ସେ ରଥେ ଆସୀନ ବୀର ବାସବବିଜୟୀ
ଦିବ୍ୟମୂର୍ତ୍ତି ! ବାମ ଭାଗେ ପ୍ରମୀଳା ରୂପସୀ,
ଅନନ୍ତ ଯୌବନକାନ୍ତି ଶୋଭେ ତନୁଦେଶେ;
ଚିରସୁଖହାସିରାଶି ମଧୁର ଅଧରେ !

ଉଠିଲ ଗଗନପଥେ ରଥବର ବେଗେ;
ବରଷିଲା ପୁଷ୍ପାସାର ଦେବକୁଳ ମିଳି;
ପୂରିଲ ବିପୁଳ ବିଶ୍ୱ ଆନନ୍ଦ-ନିନାଦେ !
ଦୁଗ୍ଧଧାରେ ନିବାଇଲ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ପାବକେ
ରାକ୍ଷସ ! ପରମ ଯତ୍ନେ କୁଡ଼ାଇୟା ସବେ
ଭସ୍ମ, ଅମ୍ବୁରାଶିତଳେ ବିସର୍ଜିଲା ତାହେ ।
ଧୌତ କରି ଦାହସ୍ଥଳ ଜାହ୍ନବୀର ଜଳେ
ଲକ୍ଷ ରକ୍ଷଃଶିଳ୍ପୀ ଆଶୁ ନିର୍ମିଲ ମିଳିୟା
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ-ପାଟିକେଲେ ମଠ ଚିତାର ଉପରେ;—
ଭେଦି ଅଭ୍ର, ମଠଚୂଡ଼ା ଉଠିଲ ଆକାଶେ ।

କରି ସ୍ନାନ ସିନ୍ଧୁନୀରେ, ରକ୍ଷୋଦଳ ଏବେ
ଫିରିଲା ଲଙ୍କାର ପାନେ, ଆର୍ଦ୍ର ଅଶ୍ରୁନୀରେ—
ବିସର୍ଜି ପ୍ରତିମା ଯେନ ଦଶମୀ ଦିବସେ
ସପ୍ତ ଦିବାନିଶି ଲଙ୍କା କାଁଦିଲା ବିଷାଦେ ।

ଇତି ଶ୍ରୀମେଘନାଦ ବଧେ କାବ୍ୟେ ସଂସ୍କ୍ରିୟା ନାମ
ନବମଃ ସର୍ଗଃ ।

ବାଂଲା ଠୁ ରୋମାନ ହରଫ, କାଗଜରେ:

ଅମିତା ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ

କାଗଜ ଠୁ ହାର୍ଡ-ଡିସ୍କ
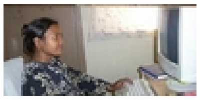
ସଂଯୁକ୍ତା କାଁହାର

http://www.iopb.res.in/~somen/madhu.html
email:somen@iopb.res.in